

A CSEH-LENGYEL VISZÁLY

A CSEH SAJTÓ évek során át minden kisantant-konferencia előtt elárasztotta a világot azzal a hírrel, hogy Lengyelország most, éppen most, már csakugyan be fog lépni ebbe a szövetségbe. A belépés nemcsak hogy meg nem történt, hanem ez év tavaszán arról értesült az ámuló olvasóközönség, hogy a csehek és lengyelek között egy jelentéktelen helyi incidensből kifolyólag heves összeütközés tört ki.

Az összeütközés ténye csak a tájékozatlan közönségben kelthetett meglepetést. A beavatottak tudták, hogy a csehek és lengyelek között kiegyenlíthetetlen ellentétek lappanganak és csak idő kérdése, mikor törnek azok felszínre.

A két nép között, közös szláv eredetük ellenére, mély szakadék tátong, melyet az alaptermészetükből eredő különbségek ástak s amely a két nép történeti fejlődése csak elmélyített.

A lengyelek mindenekfelett szabadságszeretők. Ragaszkodnak saját szabadságukhoz s megbecsülik mások erre irányuló törekvéseit. A jármot nem tűrik. Mikor éppen a szabadságnak szabadosságig vitt kiterjesztése következtében államukat felosztották, a nemzetet leigázták, nem szüntek meg annak visszaszerzésén munkálkodni. Bizonyosságai ennek a különféle népek szabadságmozgalmaiban résztvevő lengyel légiók és sok saját függetlenségi harcuk éppúgy, mint az azokban elpusztult több százezer harcos. Ezen törekvéstől nem tudta őket eltéríteni sem a németek rendszeres pusztító hadjárata, sem az orosz zsarnokság, sem pedig az osztrák engedékenység.

A csehek nem sokra becsülik sem a maguk, sem a mások szabadságát. Jól érezték magukat a német-római birodalom hűbéres tartományaként s még büszkék is voltak reá, hogy királyuk ott mint választó fejedelem foglal helyet. Jól megvoltak 300 esztendeig Ausztriában is. Az 1848. évi epizódszerű fellépésig nemcsak semmi jelét sem adták a saját szabadságuk kivívására irányuló törekvésüknek, hanem ellenkezőleg, mindig kész eszközül kínálkoztak más, szabadságra törekvő népek elnyomására. Így 1849. év után Magyarországot árasztották el, II. József idejében pedig Galíciát. A lengyel történetírók szörnyűbbnek festik garázdálkodásukat, mint a poroszokét s őket naint a társadalom söpredékét emlegetik.¹

¹Gabienski: Dzieje Narodu Polskiego, Krako, 1906. 406 és 409. old.
Lewicki: Zarys historyi polskiej. Varsó, 1913. 379. old.

Más tekintetben a lengyelek állhatatos katolikusok, telve vannak eszményiséggel s ennek megóvásáért nagy áldozatra képesek. A csehek vallási dolgokban közönyösek, eszmék nélküli anyagi emberek. Eszményi vagy vallási dolgok felé csak akkor fordulnak, ha azok reájuk nézve anyagilag előnyt jelentenek vagy rombolási vágyukat kielégíthetik. Ezt bizonyítják úgy a huszita-mozgalmaik, mint a háború utáni szoborrombolásaik.

Az itt felsorolt és fel nem sorolt sok más ellentétes tulajdonság már önmagában is elég alapot ad a két nép közti ellentétre. A cseheknek a német birodalomhoz való tartozása és annak keretében való élése azonban már a legrégebb időkben tettelesen is szembeállította őket a lengyelekkel, akik minden erejük megfeszítésével védekeztek a németektől való függés ellen. A magyar történelem éppúgy, mint a lengyel, számos esetet említ, mikor a lengyelek és magyarok közösen harcoltak a cseh-német hatalom ellen. Legemlékezetesebb e tekintetben Könyves Kálmán királyunk uralkodása, mikor a pozsonyi várba zárt magyar királyt III. Boleszláv lengyel fejedelem szövetségi hűsége mentette ki szorongatott helyzetéből. A magyar királyoknak is bőven nyílt alkalmuk a baráti szolgálatok viszonzására, többek között Károly Róbertnek, aki János cseh király Krakó elleni vonulását akadályozta meg.

Minden bizonnyal ezek a Kálmán király korabeli cseh támadások vezették a névtelen lengyel krónikást, kit valószínű francia származására való tekintettel Gallus néven emlegetnek és aki 1109. és 1113. évek között írta krónikáját, annak megállapítására, hogy „Bohemi sunt Polonorum infestissimi inimici“. Ezt a megállapítást a csehek később is számtalanszor igazolták.

Midőn ugyanis szláv nemzeti öntudatuk kifejlődött, nem értették és nem győzték eléggé kárhóztatni a lengyelek függetlenségi törekvését és az oroszok elleni szabadságharcait. Ezekben egyenesen a szláv közösség megtagadását látták. A cseh nemzet legjelesebb fiai, köztük Palacky, mélyen elítélőleg nyilatkoztak erről az „árulásról“.

Ilyen lélekhangulatban érkezett el a világháború, melyet a lengyelek vártak és amelyre készültek, mert tőle várták felszabadulásukat. Pilsudski József, akinek függetlenségi törekvései a nép mind szélesebb rétegeiben vertek gyökeret, a lengyel nemzet legveszedelmesebb ellenségének az oroszot tartotta, mert az igazta le a lengyel föld és nép legnagyobb részét s nyomta el a legkegyetlenebbül s azért előre kiképzett légióival a központi hatalmak oldalán az orosz ellen fordult. Nem azért, mintha azokhoz különös rokonszenv fűzte volna, hiszen a felosztó hatalmak mindegyikét egyforma idegen megszállónak és bitornak tartotta hazájában, hanem azért, mert az orosztól felszabadított nagy terület birtokában könnyebben vélte felszabadítani a többi részeket. A csehek ezt is árulásnak tekintették Oroszország mint a szlávság egyetlen reménye ellen. Úgyis bántak a lengyelekkel. Szibériában ezrével pusztultak el nemcsak a lengyel katonák, hanem aggok, nők és gyermekek, mert amikor a csehek elárulták Kolcsakot és megnyitották a bolsevik hordák előtt a szibériai előnyomulás útját, egy-

úttal elzárták azt a keletre menekülő lengyelek elől és így kiszolgáltatották őket az elvadult, emberi mivoltából kivetkőzött bolsevik tömeg pusztítást dühének. Pedig akkor már megalakult Franciaországban a lengyel ellenhadsereg is az antant államaiba került lengyel hadifoglyokból és az Amerikában toborzott lengyelekből, tehát a csehek és lengyelek formálisan szövetségesek voltak ...

A békekonferencián Lengyelországot azok képviselték, akik előzőleg az Oroszország keretén belül megalkotandó lengyel autonómia hívei voltak s csak később orientálódtak a függetlenség felé. Ezekben inkább élt a szláv szolidaritás gondolata s azért, de a helyzet kényszere következtében is, 1918 november 5-én a cseh-lengyel határra vonatkozólag szerződést kötöttek a csehekkel, hogy így előzetesen egymás közt megegyezve, könnyebben védhessék meg a konferenciához fűződő érdekeiket. A szerződésben a sziléziai határt a néprajzi viszonyoknak megfelelően állapították meg, mert máskép még a szláv testvériség felé hajló Dmowski sem írta volna alá. Mihelyt azonban a lengyeleknek Lwówban (Lemberg) nehézségük akadt az ukránok lázadása miatt, a csehek— szerződés ide, szerződés oda — fegyveresen megtámadták a lengyeleket, hogy a szénben gazdag Karwin-medencét a lengyelektől elragadják, tekintet nélkül annak tisztán lengyel lakosságára. A szorongatott Lengyelország, hogy egész figyelmét Lwówra összpontosíthassa, beleegyezett abba, hogy a minden jogalap nélkül újabban vitássá tett területen népszavazást tartsanak s a nagyhatalmak ennek eredménye alapján döntsenek az országrész sorsa fölött. A cseheknek azonban rossz kilátásaik voltak a népszavazás eredményét illetően. Nehogy tehát kitűnjék a nép csehellenes hangulata, s ez esetleg okot adjon más területen is a népszavazás elrendelésére, azon mesterkedtek, hogy a szavazást megghiúsítsák. Erre csakhamar meg is jött az alkalom. Lengyelország élet-halálharcot volt kénytelen vívni a szovjettel. Csehország felhasználta a lengyelek ottani elfoglaltságát és rávette a nagyhatalmakat, hogy a vitás területet a lengyelekre rendkívül hátrányos módon megosszák. Ez olyan tördöfés volt Lengyelország hátába, amelyet bizonyos szempontokra való figyelemmel lehet ugyan eltérni, de elfelejteni nem lehet.

Magán a békekonferencián a csehek Masaryknak és Benesnek a szabadkőműves Nagy Orienssel való szoros kapcsolatai révén olyan területeket kaptak, melyek őket semmiképp sem illették s amelyek nem is állottak arányban a csehek tényleges erejével. A határmegállapító bizottságban névlegesen két érdektelen amerikai tiszt működött, akik azonban a valóságban származás és nemzeti érzület szerint csehek voltak. A lengyelek látták, hogy ez a mértéket nem ismerő mohóság a jövőben nagy bajoknak lehet kútforrása s azért nem is ratifikálta Lengyelország a trianoni békeszerződést.¹

A nagy mohóságot az magyarázza, hogy a csehek a cári Oroszországra alapították minden reményüket, tőle várták országuk védelmét és biztonságát. A Ruténfölddel meghosszabbított magyar Felvidék tulajdonképpen Oroszország felé kinyújtott kéz, mely a Lengyel-

¹ CzaSj 1934 ápr. 10-iki 97. száma.

országtól elszakítandó Kelet-Galicián át össze is akar fogózkodni az orosz „testvémmel“. Erre nézve d’Abernoon lord, volt berlini angol követ nemrég közzétett emlékiratai is szolgálnak érdekes tanúbizonyságot. A lengyeleket tehát méltán nyugtalanította a csehek ezirányú törekvése.

LENGYELORSZÁG Visztulái győzelmével, a Visztulái Csodával, s a bolsevizmus állandósításával ezek a cseh ábrándok kútba estek. Lengyelország szilárdan megvetette lábát visszanyert területein. A csehek nem ejtették ugyan el régi terveiket, de megvalósításukat a távolabbi jövőre halasztották. Közben nagy akciót indítottak a lengyel közvélemény éberségének elaltatására. Hirdették lengyel barátságukat, sajtóegyezményt kötöttek a lengyel újságírókkal, a lengyel-magyar egyesületek munkájának ellensúlyozására lengyel-cseh egyesületek alapítását mozdították elő, tüntettek a cseh-lengyel kulturális közeledéssel, cseh darabok előadását és cseh munkák fordítását segítve elő elég nagy anyagi áldozatokkal és — mindenkifelett — csalogatták Lengyelországot a kisantantba való belépésre. Meg kell adni, hogy a könnyebben hívő és feledékenyebb természetű emberek között szereztek is híveket. A tisztán látókat azonban nem téveszthették meg arra nézve, hogy a szláv „testvérek“ ezzel is hamis játékot folytatnak.

A tettek ugyanis teljességgel nem feleltek meg a szép szavaknak. Míg a csehek szép képet mutattak a lengyeleknek, addig másfelől mindent elkövettek, hogy Lengyelország a villámhárító szerepét töltsen be Németország ellen. Minden német támadás Pomerania, a „lengyel korridor“ ellen összpontosuljon s Csehország békességben éljen Németországgal. Az így kiélezett helyzetet Franciaországgal szemben is kihasználta Csehország a saját javára. Azzal ijesztette a francia államférfiakat, hogy Pomeránia miatt minden percben kitörhet a német-lengyel összeütközés s akkor Franciaországnak saját érdekében is be kell avatkoznia. Ám ezt sikeresen csak akkor teheti meg, ha Csehország nyitva tartja számára az utat. Ezt a szolgálatot természetesen meg kell fizetni úgy a magyarellenes cseh politika támogatásával, mint más egyebekkel.

A német-lengyel megegyezés útját vágta ezeknek a cselszövényeknek is. Az újabb fejlemények következtében kitűnt, hogy Csehországra, mint összekötő hídra, egyáltalában nincs szükség, hanem ellenkezőleg, maga kerülhet olyan elszigeteltségbe, amelyet Lengyelországnak és Magyarországnak szánt, mert a bécsi elvtársakra többé nem számíthat.

A dolgoknak ez a fejlődése érthetőleg felizgatta a cseh kormányt s elsősorban Benest, az örök cseh külügyért. A harag pedig tudvalevőleg rossz tanácsadó. Ez a közmondás bevált ebben az esetben is. A Csehországhoz csatolt lengyel lakosság ellen a cseh harag olyan intézkedéseket diktált, amelyek a titkon lappangó ellentétek nyílt kitörésére vezettek.

A volt osztrák Szilézia megosztásával mintegy 200.000 lengyelt kebeleztek be a cseh államba. A cseh népszámlálás ismert módszerei-

vel ezt a számot sikerült ugyan 75.000-re leszállítani, de a statisztikából eltüntetett lengyelek a valóságban mégis élnek s abszolút többséget bizonyítanak az urnák előtt olyan községekben is, amelyekben a népszámlálás húsz százalékot sem talált, akárcsak a magyar Kassán.

Ezeknek a lengyeleknek a cseh államhoz való tartozásuk kezdetétől sem volt valami gyöngyéletük. Akár a magyarokat, őket is háttérbe szorították és megkárosították minden lehető alkalommal. Mellőzték őket a földreformnál, tisztán lengyel községekben cseh „kisebbségi” iskolákat állítottak s ezekbe beerőszakolták a lengyel anyanyelvű tanulókat, lengyel plébániákra cseh papokat erőszakoltak, a lengyel nemzetiségű lakóknak nem ismerték el cseh állampolgárságukat, szóval velük is megízleltették mindazon keserűségeket, amelyek felvidéki magyar testvéreinknek állandó táplálékát képezik a csehszlovák köztársaság megalakulása óta.

A lengyel kormányok a franciákra való tekintettel túrték ezeket az igazságtalanságokat, de természetesen számontartották azokat. A német-lengyel egyezmény megkötése óta az igazságtalanságok és zaklatások megsokszorozódtak s ez volt az összeütközés közvetlen okozója.

A lengyel lakosság üldözéssé fajult zaklatásának ürügyéül a csehek azt a körülményt használták fel, hogy a lengyelek a Teschenért vívott harcok tizenötödik évfordulója alkalmából a város cseh részén, zárt helyen szerény emlékünnepet tartottak. A cseh sajtó irredentáknak kiáltotta ki a csehországi lengyeleket s ebben a kormánypárti lapok jártak elől. Iszonyú műfelháborodást keltettek. A Fridekben székelő cseh takarékpénztár felmondta a lengyeleknek folyósított kölcsönöket, néhány az állammal kapcsolatban lévő vállalkozás elbocsátotta lengyel munkásait. Az állami hivatalnokoknak megtiltották a lengyel nyilvános helyiségek látogatását. Mindez nem volt elegendő. A félhivatalos szervként működő cseh iskolai Matica a légionárius egyesülettel és öt más szervezettel karöltve nagy népgyűlést hívott össze Teschenbe, hogy tüntessen a lengyelek állítólagos irredentizmusa ellen.

A tüntetésre ingyen vasúti jegyekkel és díjtalan automobilon szállították a vidéki lakosságot. A népgyűlésnek Spacek képviselő volt a vezérszónoka. Szóval minden arra mutatott, hogy a tüntetés a kormány megbízásából rendezik. Spacek koalíciós képviselő beszédében erősen támadta nemcsak a csehországi lengyeleket, hanem az egész lengyel nemzetet. Azzal vádolta meg ismételten, hogy soha nem teljesítette a szláv közösséggel szemben fennálló kötelezettségét. Egyszerűen tagadásba vette, hogy Csehországban lengyel kisebbség volna. Akik magukat lengyeleknek nevezik, azok önös egyéni célokat szolgálnak (!) s Csehországban annyi joguk van, amennyit megérdemelnek.

Más tények is bizonyították, hogy a lengyelelles hajsza felsőbb kormánykörökből indult ki. Vizsgálat indult egy iskola ellen, mert abban egy ünnepély alkalmával állítólag Kosciuszko képe volt kifüggesztve. A munkáselbocsátások nagy mértékűt öltöttek s az elbocsátottak közül sokat az ország területéről is kitiltottak azon ürügy alatt,

hogy nem cseh állampolgárok, pedig voltak köztük, akik 30 évet meghaladó időn keresztül ott dolgoztak s munkáspénztáráktól is voltak követelései. Az ott megjelenő lengyel lapokat elkobozták, sőt betiltották, a Lengyelországban megjelenőket kitiltották.

Még ezzel sem érték be. A csendőrség számos lengyel állampolgárt és cseh állampolgársággal bíró lengyelt letartóztatott. Ezek ellen különféle címeken bünvádi eljárás indult meg. Legfeltűnőbb volt egy Sprenzel nevű földművesiskolai hallgató, valamint Rulisiewicz tanár és Kaszycki Szaniszló író letartóztatása. Utóbbi hadirokkant, a háborúban balkarját elvesztette s közéleti működésében csehbarát magatartást tanúsított. A kassai rádió igazgatósága éppen arra való tekintettel meghívta őt, hogy ottani előadásaival is szolgálja a cseh-lengyel közeledés ügyét.

Valóban nehéz elképzelni, milyen célt óhajtott elérni a cseh kormány ezekkel az intézkedésekkel. Megfélemlíteni akarta talán a lengyel kormányt s ekkép a németekkel való megegyezést megghiúsítani?

A lengyel kormány nagy nyugalommal nézte ezeket az eseményeket, sajtója azonban részletes beszámolókat hozott róluk. Csak mikor a cseh kormány elvesztette a mértéket, jelent meg a félhivatalos Gazeta Polska március 17-i számában egy figyelmeztetés, majd pedig március 25-én egy másik, melyek nyugodt hangon, de igen komolyan adták tudtára a cseh kormánynak, hogy a békés szomszédi viszonyoknak nem ez az útja. Lengyelországot ilyen túsúrásokkal nem lehet eltéríteni érdekeinek védelmétől s a béke szolgálatától. A cseh eljárás nagyon befolyásolja a két szomszéd állam közötti viszonyt és ez nemsokára érezhető is lesz.

A kormány szózata után a társadalom is megmozdult. A lengyel Teschen ifjúsága a határhídon rendezett ellentüntetést s maguk a csehországi lengyelek is tartottak gyűlést, melyen felsorolták sérelmeiket és orvoslást követeltek. Chobot lengyel képviselő a prágai parlamentben is összefoglalta azokat s így a cseh hatóságok hiába kobozták el azokat a lapokat, melyek a lengyelek gyűlésének határozatait közölték.

A lengyel hatóságok a cseh kiutasítások megtorlásául szintén kiutasítottak néhány csehet, kultúráikul képviselőihez méltóan azonban ügyeltek arra, hogy ezt csupa jómódú emberekkel tegyék, akiknek ez a rendelkezés nem támadja meg létalapját. Sokkal komolyabb volt a sport terén foganatosított rendszabály. Itt a csehekkel minden kapcsolatot megszakítottak és sem a lengyel sportolókat nem engedték mérkőzni a csehekkel, sem pedig a cseheket nem bocsátották be Lengyelországba. Ezt a rendelkezést kiterjesztették a dalosokra is. Társadalmilag a két nemzet fiai sohasem tartottak közelebbi kapcsolatot, e téren tehát nem lehetett éreztetni az ellenszenvet.

A komoly lengyel fellépésnek annyi eredménye volt, hogy a nyilvánvaló jogtalanságok megszűntek, a cseh bíróság felmentette a letartóztatott lengyel állampolgárokat és a határra szállította őket. Komikusan hatott, mikor a felmentő ítélet kihirdetése után a bíróság elnöke felhívta a felmentetteket, hogy hazatértük után munkálkodjanak a cseh-lengyel megegyezés érdekében. Kaszycki író meg is fogadta a

szép szót és olyan visszaemlékezéseket írt, hogy azokat a csehek bizonyosan nem teszik ki az ablakukba.

Benes külügyminiszter adta a sértettet, felháborodott azon, hogy a lengyel félhivatalos fenyegető hangot használt, de hajlandónak nyilatkozott az ügy megvizsgálására. Lapjai azonban továbbra is támadják Lengyelországot, a tót irredenta támogatásával vádolják s hallani sem akarnak arról, hogy az ügyet kölcsönös megegyezéssel intézzék el. Csehország belső ügyeibe senki sem avatkozhatnak. Hajlandók azonban az ügyet népszövetségi eljárás tárgyává tenni.

A lengyel sajtó is szilárdan kitart álláspontja mellett. Szerinte a népszövetségi eljárás abban áll, hogy egy délamerikai köztársaság képviselőjét teszik meg előadóvá, ki aztán hosszasan vizsgál, terjedelmes jelentéseket szerkeszt, mik után a döntést elnapolják, míg egészen elmerül az akták tengerében. Erre az útra nem lehet rácsalni Lengyelországot.

Az ügyben varsói látogatása alkalmával Barthou is akart közvetíteni, de a kiadott hivatalos jelentés szerint a francia külügyminiszter nincs kellőképpen tájékozva az ügyről s azért ezt kikapcsolták a tárgyalás anyagából.

A LENGYEL SAJTÓ megállapítása szerint különben is céltalan és felesleges a csehekkel mindennemű szerződés. Hiszen kötöttek szerződést a tótokkal autonómiájuk biztosítására és letagadták. Kötöttek a nagyhatalmakkal a rutén autonómia életbeléptetéséről s rutén autonómia ma sincs. Kötöttek a lengyel megbízottakkal Szilézia megosztására és a legközelebbi alkalommal megszüntették. Beletartoztak a szövetséges és társult hatalmak csoportjába, melynek Lengyelország is tagja volt, s ez mégsem szolgált akadályul a szibériai borzalmaknak, 1920-ban a bolsevikok hallgatólagos támogatásának, a fegyverszállítmányok feltartóztatásának, a magyar segítség megghiúsításának, sem pedig annak, hogy a cseh kormány a különféle ukrán irredentát támogassa s akkor, midőn Lengyelország a népszövetségben állandó tanácstagság elnyerésén fáradozott, Benes úr több mint kétes magatartást tanúsítson.¹ De máskülönben is értéktelen volna a cseh szövetség, mert semmit sem tudna nyújtani. Oroszország ellen éppúgy használhatatlan, mint Németország ellen, Ausztria ügyében pedig tehetetlen. Az olasz túlsúly ellen hadakozik, de ha megkérdeznék, hogy tulajdonképpen hogyan is akarja megakadályozni az Anschlusst, csak azt felelhetné, hogy francia fegyverrel és hadsereggel — jegyzi meg gúnyosan a krakói Czas.

Pilsudski József marsall lassan, fokozatosan építi ki Lengyelország biztonságát. A keleti határ védelmében először megegyezett Romániával. Lettországgal szívélyes viszonyba lépett, dacára annak, hogy az a dűnaburgi hídfő biztosítására kétes jogcímen hét lengyel falut vett birtokába a Dűna balpartján. A román papiros-szövetség birtokában megtalálta a szovjettel való megegyezés módját. Majd Danziggal rendezte a viszonyt, jelentékeny gazdasági előnyöket biz-

¹ Czas, 1934 március 21., ápr. 10 és 19-ről keltezett számai.

tosítva számára. Végül megegyezett Németországgal s az egyezményben a formális feltételeket jóval meghaladó reális eredményeket ért el. Most azon fáradozik, hogy Litvániával jusson megállapodásra. Fáradozása sikerrel biztat, mert ma ez az ország teljesen el van szigetelve s gazdasági helyzete nem tűri tovább a fegyverropogás nélküli hadiállapotot. A litván sajtó már világosan mutatja a hangulatváltozást. Ha ezzel végzett, el lehetünk rá készülve, hogy egész figyelmét Csehország felé fogja fordítani. Ha Benes továbbra is taktikázik, vagy szokása szerint homokba dugja fejét, hogy ne hallja a lengyel panaszoikat, könnyen meglepetésekben lehet részünk.

A magyar közvéleménynek ezen ügyek fejlődését éber szemmel kell kísérnie, nehogy a sorsdöntő pillanatok készületlenül találják. Hiszen, mint láttuk, a cseh-lengyel viszonyban kapcsolatban olyan kérdések is felvetődnek, amelyek minket a legközelebről érintenek, mint a rutén kérdés és mások. E téren nemcsak figyelni kell a dolgok fejlődését, hanem keresni kell az együttműködés lehetőségét is.

TOMCSÁNYI JÁNOS